

Obsah

„... potom taky pro budoucí památku toto zanechám...” Písemná svědectví autorů z okruhu	
Vranečkovy kroniky / Daniel Drápala	7
Sdílená paměť	7
Vranečková kronika a její osudy	9
Novodobý zájem o Vranečkovu kroniku	16
Dochované exempláře Vranečkovy kroniky	17
Zásady edičního zpracování	23
O jednom z valašských kantorů: Jan Bartoloměj Vranečka / Jana Tichá	26
Homo viator František Deml / Jana Tichá	31
Jaké poselství nám o sobě a své době zanechali autoři okruhu Vranečkovy kroniky? /	
Daniel Drápala	35
Jan Bartoloměj Vranečka a jeho pokračovatelé	43
Prolog	45
O obrazu blahoslavené Panny Marie od starodávna v zašovském kostelíčku chovaném	
a kostele novém kamenném v Zašovej	47
O klášteře novém pánů patrů trinitářů	53
Poznamenání rodu Vraneckého	62
Poznamenání jiných dějů	73
Památky sepsané po smrti Jana Bartoloměje Vranečky, rektora zašovského	81
Poznamenání jiná, poslední	99
František Deml	101
Památnosti těch let	103
Postscriptum. Opis cesty římské, kterou jsem pro čest a chválu Boží v jmenovaném roku	
vykonal	107
Poznámky a vysvětlivky	116
Slovníček méně známých pojmů	128
Prameny a literatura	131
Poděkování	135
Zusammenfassung	136
Resumé	139

„... potom taky pro budoucí památku toto zanechám...”

Písemná svědectví autorů z okruhu Vranečkovy kroniky

Sdílená paměť

Existenci lidského společenství se nepřetržitě vine touha jedince zanechat svědectví o sobě a svých blízkých, o vykonaném díle, o době, jíž prožíval, i myšlenkách, které dokázaly člověka a celé society inspirovat, formovat, svazovat i omezovat. Forma, stejně jako konečná podoba této „paměťové stopy“ se může v konkrétních případech vzájemně lišit, různorodá může být i její životnost do chvíle, než upadne zcela v zapomnění.¹ Jedno však mívají její původci společné. Působí totiž jako pomyslný svorník mezi minulostí, o níž se snaží podat svědectví, a budoucností, jíž je suma poznatků a zkušeností určena. Vznikají tak texty, jejichž prostřednictvím se autoři snaží překlenout limity spočívající v časově vymezené existenci lidského jedince.²

Ústní forma předávání paměti nese s sebou mnohá úskalí. Jedinec sice může sdílet množství informací s dalšími osobami, které přispívají k přenosu k novým potenciálním nositelům paměti. Děje se tak v rámci různě formovaného kolektivu, jakým je rodina, společenství obce, profesní komunita či celý národ. Ústní přenos, zvláště při opakovaném předávání, ale přináší také možné proměny, redukce, transformace i obohacování původních sdělení, která již nejsou identická s tím, jak je formuloval jejich někdejší původce.

Cestou, jak lépe uchovat osobní poselství, se tak stává jejich písemná fixace³ nabývající podobu památečních záznamů. Jak konstatoval Jan Assmann, „teprve nyní se vytváří paměť, která více či méně zachází za horizont smyslu tradovaného a sdělovaného.“⁴ Jedná se o širokou paletu písemných památek, majících společný účel: zachovat a dále nést paměť.⁵ Co je konkrétně obsahem jejich sdělení, záleží na autorovi samotném. Mohou to být pouze záznamy rodinného charakteru, hospodářské zápisky a pozorování přírody či léčebné a magické praktiky stejně jako reflexe

¹ Maurice Halbwachs vnímá proces zapomnění jako nezbytnou součást teorie paměti. Viz Halbwachs, Maurice: *Kolektivní paměť*. Praha: Slon, 2009.

² Drápala, Daniel: *Kronikáři malých lidských dějin*. Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 3. Suplementum, 2007, s. 29.

³ Jan Assmann spatřuje v provázání vzpomínek s písmem jeden ze zásadních momentů pro formování komplexněji pojaté paměti. – Assmann, Jan: *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka, politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor, 2001, s. 25.

⁴ Tamtéž, s. 25–26.

⁵ Je zde přihlíženo primárně k funkci písemné památky bez ohledu na profesi či socioekonomický status původce, viz Doušek, Roman: *Texty vesničanů*. In: Doušek, Roman a kolektiv: *Archivní prameny v etnologickém výzkumu I*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 151–166; Kutnar, František: *Sociálně myšlenková tvářnost obrozeného lidu. Trojí pohled na český obrozený lid jako příspěvek k jeho duchovním dějinám*. Praha: Historický klub, 1948; Randák, Jan: *Prameny lidové provenience: Teoretická reflexe jedinečných výpovědí o minulém světě*. Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 3. Suplementum, 2007, s. 21–27.

událostí v bezprostředním okolí i vzdálenějším světě.⁶ Na osobních stylistických dispozicích autora, jeho světonázoru, zájmech a rozhledu pak záleží, jedná-li se pouze o letopisecky pojatý výčet dat a událostí, nebo zda text rozvíjí podrobnějšími popisy, komentáři a osobními úvahami do podoby pokročilejšího literárního díla. Přestože lze z obsahové skladby vyčíst zaujetí pro ta či ona témata, při tvorbě zápisu samotného jeho původce ne vždy striktně rozlišuje osobně prožívané události od těch zprostředkovaných – ústní formou, prostřednictvím jiných písemných památek či dobového tisku.

Ani písemná forma není ovšem zárukou trvalého zachování sdělení vetknutých do textu. Nevhodnost obsahu či přímo snaha o jeho zatajení, problematický nebo nežádoucí autor, ale také jen pouhý nezáměr a nepozornost při nakládání s rukopisem – to vše může uvrhnout paměťové poselství textu do nenávratna „nepaměti“. V případě, že je tento zmar nepostihne, stávají se památeční zápisy součástí nejen rodinné paměti,⁷ ale mají potenciál přispívat k formování paměti lokálních, regionálních či profesních společenství – a v neposlední řadě i samotného národa, jak je to v případě Čechů patrné u kroniky Kosmovy, Zbraslavské, Dalimilovy nebo Hájkovy.

Vedle těchto „velkých děl“ byla od sklonku 19. století pozvolna objevována hodnota památečních zápisů, jejichž původci nebyli příslušníky elitních vzdělanostních či politických vrstev národního společenství. Badatelé je začali nazývat prameny lidové provenience,⁸ neboť jejich tvůrci náleželi k obyvatelstvu měst a městeček či venkovských obcí. Primárně se stávaly zdrojem poznání pro regionálně činné badatele, jimž napomáhaly osvětlit životní realitu, kterou oficiální úřední prameny i další zdroje informací nepostihovaly. S prohlubujícím se poznáním začaly být rozvíjeny úvahy o sdělném potenciálu tohoto typu pramenného materiálu. Nabízí totiž jedinečnou příležitost poznat skrze něj osobnost autora, jeho myšlenkové pochody, jím žitou kulturu.⁹ Prezentovaný obraz minulosti je přirozeně především jeho vlastní interpretací uplynulé reality, konstruktem, který vědomě i nevědomě sestavuje už jen výběrem a následným kladením jedné informace ke druhé, formulováním svých komentářů a stanovisek. V mnoha ohledech se přirozeně toto podání minulosti může tu méně, tu více, tu zásadně odlišovat od skutečného stavu, nám však otevírá cestu k poznání jeho osobnosti, prostředí i doby, v nichž se odvíjel jeho život. Především ta písemná svědectví časově nám vzdálenější ovšem kladou pro správné porozumění textu četné nástrahy, které nespočívají pouze v archaičnosti jazyka. Životní realita, způsob myšlení, hodnotový systém a obecně jiná podoba žité kultury je na počátku 21. století v mnoha aspektech odlišná od situace ve století devatenáctém, osm-

⁶ Mnozí venkovští kronikáři s oblibou zanašeli do svých památečních zápisů i zmínky o dění za hranicemi jejich běžného životního prostoru. Srov. Kutnar, František: *Sociálně myšlenková tvářnost obrozeneckého lidu. Trojí pohled na český obrozenecký lid jako příspěvek k jeho duchovním dějinám*, c. d., s. 92; Mlynářová, Barbora: *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740–1830*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, 2001.

⁷ Švaříčková Slabáková, Radmila – Sobotková, Irena: *Rodina a její paměť v nás ve světle třígeneračních vyprávění*. Praha: Stanislav Juhaňák – TRITON, 2018.

⁸ Kutnar, František: *Sociálně myšlenková tvářnost obrozeneckého lidu. Trojí pohled na český obrozenecký lid jako příspěvek k jeho duchovním dějinám*, c. d.; Randák, Jan: *Prameny lidové provenience. Teoretická reflexe jedinečných výpovědí o minulém světě*, c. d.

⁹ Plastický obraz žité kultury vesnického společenství 18. století na příkladu Sebranic a jejich rychtáře Ondřeje Kanýza přináší monografie Doušek, Roman: *Sebranice a jejich rychtář Ondřej Kanýz (1694–1761). Vesnická komunita a její kultura v první polovině 18. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2009.

náctém či sedmnáctém. Proto je zapotřebí při četbě starších památečních záznamů pečlivě rozmyslet nad významy užitých slov a autora sdělení číst v souladu s dobovým kontextem, v němž vznikala a který v mnoha ohledech formoval osobnost někdejšího pisatele.¹⁰

Po prvních pokusech o zpřístupnění a analýzu lokálně či regionálně ukotvených památečních záznamů z přelomu 19. a 20. století¹¹ se zájem o tento typ pramene kontinuálně rozvíjel i v dalších desetiletích. Svou zásluhu na znatelném posunu v bádání měli jak četní vlastivědní pracovníci a regionální badatelé, tak i etnologové, historici nebo literární vědci.¹² Díky jejich úsilí se řada rukopisů dočkala nejen odborného zhodnocení, ale i částečného či uceleného edičního zpřístupnění. Přesto vedle nich stále ještě existuje nemalé množství rukopisů, které jsou pozapomenuty, případně jsou opakovaně citovány a je na ně i odkazováno v různých pracích, komplexního zpracování se však doposud nedočkaly.

Vranečkova kronika a její osudy

Dobová svědectví o dějinných událostech i běžném životě na území někdejšího rožnovsko-krásenského panství v uplynulých stoletích se zachovala do dnešní doby v podobě několika kronikářských děl i osobních vzpomínek rozmanitého rozsahu a různé doby vzniku. Některých z nich se již editoři ujali a dnes jsou v knižní podobě dostupné všem zájemcům. Reálie sklonku 19. a následujícího 20. století přinesly v nedávné době např. texty Leopolda Christa, Jiřiny Kolářkové-Gryczové, Aloise Bělunka nebo Jaroslava Bártka.¹³ Pohled století devatenáctého zprostředkovávají Paběrky z dějů městečka Rožnova Josefa Luciana Ondřeje Kramoliše,¹⁴ zatímco do století sedmnáctého spadá vznik pamětí trojice valašskomeziříčských měšťanů.¹⁵

V případě, že je naše pozornost zaměřena na dění v 18. století, lze jen stěží pominout výpověď jiného rukopisného pramene, nazývaného obvykle jako Vranečkova kronika. V uplynulých desetiletích z ní opakovaně čerpali různí badatelé zabývající se poutným místem Zašová či

¹⁰ Randák, Jan: *Prameny lidové provenience. Teoretická reflexe jedinečných výpovědí o minulém světě*, c. d., s. 24.

¹¹ Pozornost byla v těchto raných fázích výzkumu zaměřena např. na milčického sedláka Františka Váváka nebo Josefa Dlaska z Doláněk u Turnova. Z osobností české vědy se problematice intenzivněji věnovali např. Josef Pekař, Josef Kalousek, Jindřich Skopec či František Kutnar. Přehled odborného zájmu je nejnověji dostupný v práci Doušek, Roman: *Texty vesničanů*, c. d., s. 159–164.

¹² Prvního komplexnějšího zhodnocení nikoliv konkrétního pramene či autora, ale celé kronikářské produkce v její šíři (byť interpretace autorů je silně ideologicky determinována) přinesla práce: Nahodil, Otakar – Robek, Antonín: *České lidové kronikářství*. Praha: Orbis 1960; v posledních letech se na památeční záznamy zaměřila např. konference *Staré památky se zapisují...*, kterou v roce 2007 uspořádalo Valašské muzeum v přírodě (příspěvky posléze publikovány v rámci časopisu *Museum vivum*. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 3. Supplementum, 2007).

¹³ Spitzer Ostřanská, Ivana (ed.): *Městečko mých vzpomínek aneb Plkačky Leopolda Christa*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, p. o., 2017; Brandstetterová, Marie – Drápala, Daniel (eds.): *Jiskříčky naděje. Vzpomínky Jiřiny Gryczové-Kolářkové*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašský muzejní a národopisný spolek v Rožnově pod Radhoštěm – Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2017; Drápala, Daniel – Drápalová, Lenka (eds.): *Alois Bělunek: Ze života rožnovských Valachů*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2011; Bártek, Jaroslav: *Kronika našeho rodu*. Rožnov pod Radhoštěm: Městská knihovna, 2009. Informace obsažené v neméně zajímavém rukopise Františka Maléře (Národní muzeum v přírodě – Valašské muzeum v přírodě, Podsbírka etnografická, inv. č. 62765. *Malěř, František: Národopisná kronika obcí Hutiska a Solance*) jsou v posledních letech zpřístupňovány alespoň prostřednictvím dílčích tematických studií – srov. např. Tichá, Jana: *Jaro na Rožnovsku. Výroční zvyky a slavnosti*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2012; též: *Zima na Rožnovsku. Výroční zvyky a slavnosti*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2013; též: *Léto a podzim na Rožnovsku. Výroční zvyky a slavnosti*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2014.

¹⁴ Drápala, Daniel (ed.): *Josef Lucian Ondřej Kramoliš: Paběrky z dějů městečka Rožnova*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2007; další rožnovská rukopisná kronika z pera Martina Tkalce (Národní muzeum v přírodě – Valašské muzeum v přírodě, Podsbírka písemnosti a tisky, inv. č. A 47934. *Tkadlec, Martin: Památní kniha Městyse Rožnova*) zůstává i přes nebyvalé množství cenných informací doposud stále ještě nevydána.

¹⁵ Dostál, František: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1962; více také